

**MADAME BOVARY C'EST MOI!" SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN
GUSTAVE FLAUBERT'S EMMA BOVARY AND GHEORGHE CRĂCIUN'S
LEONTINA GURAN**

Teodora-Bianca Moraru, PhD Student, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The aim of this article is to present a parallel between the depiction of an individual psychology and of a social environment, embodied in the main characters of Gustave Flaubert's "Madame Bovary" and Gheorghe Crăciun's "Pupa russa". Flaubert's novel constitutes a model for Crăciun, who takes the French author's acute sociologic and biologic perception of human nature an important step further, by adding analytic, introspective and psychological aspects.

Crăciun reveals the genesis of his novel in the journal-like work "Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)", insisting on the sensory aspect of the writing process. He is not interested in the nature of the body as such, but in its expression, its way to generate a sensation. His female protagonist, Leontina Guran is precisely the embodiment of these convictions, uniting the natural, instinctual level and the introspective, analytical one.

Crăciun's postmodernist approach to Flaubert's "Madame Bovary" encompasses an important psychological dimension, influenced by Carl Gustav Jung's theory of the collective unconscious, especially its aspect of the archetype of contrasexuality (animus/anima), which states that the unconscious of the male includes a feminine inner personality (called the "anima"), whereas the unconscious of the female contains a masculine inner personality (called the "animus"). Crăciun builds up his character on this very contradiction: Leontina Guran is not only a "Russian doll", a passive marionette abused by the Communist regime (which stands for the collective psyche and its manipulation during Ceaușescu's dictatorial rule), but also a complex character uniting two complementary halves symbolizing the individual psyche: Leon (the masculine one) and Tina (the feminine one).

Flaubert's novel coined the term "bovarysme", which refers to an anxiety to escape from an unsatisfactory social or sentimental state, sometimes by building up a fictional personality. Crăciun takes this concept one step further, by implementing it on the level of the collective psyche: Leontina Guran is a Romanian Emma Bovary of the last 50 years, a prototype of the provincial woman deceived by her own aspirations and by a regime crushing all attempts at individuality.

Keywords: bovarysme, Flaubert, Crăciun, Pupa russa, Jung, archetypes, collective unconscious, animus, anima.

Arhetipurile animus și anima, aparținând sferei inconștientului colectiv, reprezintă unul dintre cele cinci componente ale procesului de individuație descrise de Carl Gustav Jung în cadrul psihologiei sale analitice.

Ca o diferență principală față de predecesorul și mentorul său, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung nu a privit niciodată inconștientul ca pe un "receptacol" individual, ca pe un spațiu de depozitare al dorințelor reprimite sau al amintirilor traumatice, ci ca pe un complex bidimensional, conținând deopotrivă nivelul personal și pe cel colectiv. Inconștientul supraindividual (colectiv) înglobează trăsături înnăscute, universal valabile, caracteristice tuturor indivizilor:

La început conceptul de inconștient s-a mărginit la desemnarea conținuturilor refulate sau uitate. Pentru Freud inconștientul, deși apare deja – cel puțin metaforic – ca un subiect activ, nu este în esență nimic altceva decât sediul acestor conținuturi uitate sau refulate și are doar

datorită acestui fapt o importanță practică. Prin urmare, conform acestei viziuni inconștientul are o natură exclusiv personală, deși pe de altă parte chiar Freud a sesizat că modul de gândire al inconștientului este arhaico-mitologic.

Fără îndoială, un strat oarecum superficial al inconștientului este personal. Îl numim inconștientul personal. Acesta se sprijină însă pe un strat mai adânc, care nu mai provine din experiența personală, ci este înnăscut. Stratul acesta mai adânc constituie așa-numitul inconștient colectiv.¹

Astfel psihicul aparține, în mod inconștient, unui „tezaur bogat de imagini și simboluri prin care fiecare om în parte este racordat la tot ceea ce este omenesc”².

De asemenea, Jung nu a dorit să-și sprijine teoria exclusiv pe instinctele refulate și nu a acordat sexualității rolul principal în ceea ce privește fenomenele psihice: "Pentru mine teoria sexualității era (...) o ipoteză posibilă, dar nedovedită, ca multe alte concepții speculative. Un adevăr științific era pentru mine o ipoteză satisfăcătoare pentru moment, și nu un articol de crez valabil pentru toate timpurile.”³

Conform teoriei lui Jung, psihicul se compune din trei niveluri: conștientul, inconștientul personal și inconștientul colectiv. Inconștientul personal cuprinde pe de o parte conținuturi care fie și-au pierdut intensitatea, căzând în uitare, fie li s-a retras conștienta (refulare), pe de altă parte conținuturi reprezentând percepții senzoriale, care datorită unei prea slabe intensități nu au pătruns niciodată în conștient, însă au ajuns cândva în psihic.

Inconștientul colectiv nu este individual, ci general uman, el formând „baza psihică de natură suprapersonală, prezentă la fiecare”⁴.

În calitate de psihiatru practicant, Jung a observat la pacienții săi repetiția unor „simboluri arhaice primitive”⁵, care se regăsesc în cadrul inconștientului colectiv. Aceste simboluri, incluse din cele mai vechi timpuri în legende, mituri și basme, poartă denumirea de arhetipuri. Jung definește conceptul în felul următor: „Arhetipul reprezintă în esență un conținut inconștient care este modificat prin conștientizarea și receptarea sa, și anume în sensul fiecărei conștiințe individuale în parte în care apare. (...) Pentru a fi exacti, trebuie să facem diferența între *arhetip* și *reprezentări arhetipale*. Arhetipul reprezintă un tipar în sine ipotetic, fără concretețe, la fel cum este așa-numitul *pattern of behavior* din biologie.”⁶

Arhetipurile inconștientului colectiv, pe care Jung le-a numit într-o primă fază *Urbilder* (imagini primordiale), reprezintă „tipuri orginare, (...) imagini (*Bilder*) universal existente din vremurile străvechi”⁷, care și-au găsit expresia în mituri, legende sau basme. Exemple de arhetipuri includ: Dumnezeu, Satana, mama, eroul, uriașul, piticul, vrăjitoarea, Ondina, șarpele, balaurul, peștele, copacul, unicornul, soarele, luna, pământul, apa, focul, etc.

Revenind la procesul de individuație, acesta are ca scop dezvoltarea, maturizarea individului, „împlinirea propriei potențialități”⁸, fiind compus din „două segmente mari, care poartă semne opuse, (...) [care] se condiționează și [se] completează reciproc: din cel al

¹ Carl Gustav Jung, *Operele complete. Vol 1: Arhetipurile și inconștientul colectiv*. Trad. din limba germană de Dana Varescu și Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Trei, București, 2003, p. 13

² Gerhard Wehr, *C. G. Jung*, trad. de Vasile Poenaru, Editura Universitas (Teora), București, 1999, p. 40

³ Ibidem, p. 30

⁴ Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 14

⁵ Gerhard Wehr, *op. cit.*, p. 40

⁶ Ibidem, p. 41

⁷ C.G. Jung, *op. cit.*, p. 15

⁸ Anthony Stevens, *Jung*. Traducere de Oana Vlad, Editura Humanitas, București, 1996, p. 32

primei jumătăți de viață și din cel al celei de-a doua.⁹ Primul segment, care se extinde aproximativ până la vârsta de 35 de ani, include împlinirea obiectivelor biologice (maturizarea fizică, procrearea) și sociale (adaptarea la un anumit mediu, interacțiunea cu semenii), iar cel de-al doilea, implică realizarea Sinelui, înțelegerea propriului psihic și realizarea potențialului acestuia. Psihicul uman nu este privit de Jung ca o „tabula rasa“, o foaie albă de hârtie ce urmează a fi „scrisă“ de senzație, percepție, introspecție și analiză, ci asemenea unui „program pentru viață“¹⁰, care presupune „ciclul natural de viață al umanității (...) încorporat în Sine“¹¹. Conform teoriei lui Jung, toți oamenii se nasc cu acest „program“ implantat în inconștientul colectiv, scopul existenței fiind acela de a realiza obiectivele pe care acesta la conține (cerințele arhetipale), divizate în cadrul celor două segmente ale individuației. Fiecare individ va parcurge astfel un drum propriu, care se va deosebi de șabloanele colective. Jung consemna:

*Individuația (...) este expresia aceluia proces biologic – simplu sau complicat, după cum e cazul – prin care fiecare lucru viu devine ceea ce era sortit să fie dintru început.“¹²
Individuația este (...) procesul formării și particularizării ființelor luate în parte, îndeosebi evoluția individului psihologic ca ființă ce se deosebește de general, de psihologia colectivă. Individuația este de aceea un proces de diferențiere care are ca scop dezvoltarea personalității individuale. Necesitatea individuației este naturală, deoarece o împiedicare a individuației prin orientarea preponderentă sau chiar exclusivă după șabloane colective înseamnă influențare negativă a activității individuale de viață.¹³*

Componentele individuației sunt: eul, persona, umbra (prezente în prima jumătate a vieții), animus/anima, Bătrânul Înțelept/Marea Mumă și Sinele (caracteristice celei de-a doua jumătăți a existenței umane).

Cele două mari principii arhetipale (masculinul și femininul) coexistă ca părți egale și complementare ale unui sistem cosmic echilibrat (fapt ilustrat mai cu seamă de interacțiunea lui Yin și Yang în filozofia daoistă), alcătuind așa-numita „diadă“, dualitatea care stă la baza Universului.

Conform teoriei lui Carl Gustav Jung, și relațiile interumane se sprijină pe fundamente arhetipale. Arhetipul contrasexual al imaginii sufletului poartă denumirea de *anima* în cazul bărbatului și *animus* în cazul femeii, funcționând ca o „pereche de contrarii (syzygia) în inconștientul amândurora, influențând profund relația reciprocă a tuturor bărbaților și femeilor.“¹⁴

Aceste „imagini ale sufletului“ funcționează de fapt ca mijlocitori între inconștient și *eu*, furnizând astfel o modalitate de adaptare deopotrivă interioară și exterioară. Ele reprezintă imaginea celuilalt sex, pe care oamenii o poartă cu sine pe deoparte ca o marcă a individualismului (prin unicitate), pe de altă parte a universalității (datorită apartenenței la specie). Jung caracterizează aceste imagini ca fiind colective și determinate:

⁹ Jolande Jacobi, *Psihologia lui C. G. Jung: o introducere în ansamblul operei*. Trad. din germană de Daniela Ștefănescu, Editura Trei, București, 2012, p. 158

¹⁰ Stevens, op. cit., p. 85

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem, p. 95

¹³ G. Wehr, op. cit., p. 42

¹⁴ A. Stevens, op. cit., p. 83

Fiecare bărbat poartă în sine imaginea eternă a femeii, dar nu imaginea unei femei anume, ci o imagine feminină determinată. Această imagine este fundamental inconștientă, factor ereditar cu origine primordială. (...)

Femeia e compensată de un element masculin și prin urmare inconștientul ei are, ca să spunem așa, o amprentă masculină...ca atare am numit factorul generator de proiecție al femeii animus. (...) Animusul corespunde Logosului patern, după cum anima corespunde Erosului matern.¹⁵

Animus și anima sunt percepute „sub forma unor entități tainice și numinoase, posedând o forță considerabilă”¹⁶. Forma interioară a acestora este întâlnită în vise, fantasme, viziuni (prin urmare, în inconștient), exprimând „separat sau simultan un întreg mănunchi de trăsături ale psihicului nostru caracteristice sexului opus.”¹⁷ Aspectul exterior al animus/anima apare sub forma proiecției, în cazul în care „un om de celălalt sex din mediul nostru devine purtătorul proiecției doar a unui fragment al psihicului nostru inconștient sau al întregii părți inconștiente a sufletului, dar noi nu ne dăm seama că este propriul nostru interior care ne vine în întâmpinare din afară”¹⁸.

Termenul „Anima” își are originea în limba latină, însemnând „suflet”, „respirație”, „spirit”. În concepția lui Jung, acesta reprezintă o instanță a sufletului și o componentă importantă a procesului de individuație.

Acest proces și cele două segmente (tinerețea și maturitatea) sunt deosebit de bine conturate în romanele *Madame Bovary* și *Pupa russa*, autorii acestora insistând mai ales asupra complexului animus/anima și al in(adaptării) sociale și afective a personajelor principale, Emma Bovary și Leontina Guran, ca urmare a influenței acestuia.

În timp ce Emma Bovary are parte de o copilărie marcată de lipsa mamei, crescând în mediul rural, la ferma tatălui ei, Leontina Guran este aruncată încă de mică în vârtoarea vieții, tatăl ei fiind închis și acuzat de spionaj deoarece fiica sa, împreună cu colegii de joacă, a descoperit o parașută americană pe un câmp din apropierea satului. În internatul orașului medieval S., Leontina este abuzată de pedagoga Brunhilde, fapt ce duce la ruperea relației normale cu lumea, neputând să se dezvolte normal și rămânând la stadiul de „păpușă”, de marionetă a destinului.

Cel de-al doilea segment al vieții, „amiază”, se caracterizează la Jung printr-un conflict principal, printr-o „incongruență” între începuturile procesului biologic de îmbătrânire – care-și lasă amprenta și asupra proceselor psihice - și dorința (posibilitatea) de împlinire sufletească și psihică.

Acest conflict se manifestă la ambele protagoniste, Emma și Leontina, printr-o continuă stare de insatisfacție și o alunecare treptată într-o lume paralelă ca urmare a influenței distructive a animusului negativ. Această tendință „prezentă la unele persoane, care, nemulțumite de realitatea propriei lor condiții, își construiesc o personalitate fictivă,

¹⁵ G. Wehr, op cit, p. 84

¹⁶ A. Stevens, op.cit, p. 83

¹⁷ J. Jacobi, op. cit, p. 167

¹⁸ Ibidem, p. 168

corespunzătoare aspirațiilor lor¹⁹ poartă numele de „bovarism“, termen intrat în literatură odată cu eroina lui Gustave Flaubert, *Madame Bovary*.

Starea de insatisfacție este alimentată, în cazul Emmei Bovary, de lectura romanelor romantice ale vremii, în care domnițe nobile suspină în întunericul zidurilor de piatră ale castelurilor, așteptând să fie salvate de prinți, scrisorile de dragoste sunt transmise de poștalioane, leșinurile și formulările patetice fac parte din normalitatea vieții de zi cu zi, unde întâlnirile amoroase au loc în intimitatea grădinii, ca spațiu ocrotitor și dătător de viață. Ulterior, Emma începe să fie atrasă de luxul Parisului, de lumea celor frumoși și bogați, care duc existență opulentă, într-un contrast evident cu provincialitatea orașelului Tostes, unde Emma se mutase împreună cu soțul ei, medicul Charles Bovary:

Nu era vorba decât de dragoste, iubite, amanți, doamne persecutate leșinând în câte un chioșc singuratic, poștalioane cu surugii uciși la fiecare oprire, cu cai murind istoviți la fiecare pagină, păduri întunecoase, inimi zbuciumate, jurăminte, hohote de plâns, lacrimi și săruturi, bărci sub lună, privighetori printre ramuri, domni curajoși ca niște lei, blânzi ca niște miei, virtuoși cum nu se poate, cu îmbrăcămintea totdeauna la punct și vărsând șiroaie de lacrimi.20 Cum o fi acest Paris? Nume incomensurabil! Îl repeta în șoaptă, pentru plăcerea ei. Îi suna în urechi ca un clopot de catedrală, îi ardea în priviri până și pe etichetele de pe borcănelele ei cu alifii.21

Parisul, mai neclar decât Oceanul, își juca sclipirile în ochii Emmei într-o pâclă trandafirică. Lumea ambasadurilor aluneca pe parchete, în saloane lambrisate cu oglinzi, în jurul unor mese ovale acoperite de covoare de catifea cu ciucuri de aur. Erau acolo și rochii cu trenă, și mari mistere, și neliniști ascunse de surâsuri. Urma societatea duceselor; cu figuri neapărat palide; (...) purtau dantele englezești la poalele jupoanelor, iar bărbații, capacitatea nebănuite sub aparențe futele, își omorau caii în curse de plăcere, își petreceau vacanța la Bade, iar pe la patruzeci de ani se căsătoreau cu vreo moștenitoare.(...) Era o existență mai presus de toate celelalte, între cer și pământ, în bătaia furtunilor, ceva sublim.22

Leontina Guran, personaj care în romanul lui Crăciun lecturează chiar *Madame Bovary* a lui Flaubert în scopul evadării din „cruda realitate cotidiană“, dezvoltă o adevărată fascinație pentru personajul Rodolphe (care poate fi interpretat ca arhetipul „salvatorului“) și începe să își urască existența de zi cu zi, precum și partenerii de viață, care nu reușesc să îi ofere satisfacția la nivel afectiv. Treptat, în interiorul ei începe să încolțească dorința de a fugi de propria condiție, de a trăi în marile orașe europene, de a duce o existență diametral opusă de cea prezentă:

Citea și nu mai putea să lase cartea din mână. Semăna în vreun fel cu femeia aceea care-și fura cu disperare bucuriile? – Ea se refugiase în casa lui Darvari, ca un câine bătut, să-și lingă rănile... - Se rătăcise în acest oraș pe care de fapt nu-l cunoștea – București, orașul prăbușirilor, coperta unei cărți ferfenițe, citite pe ascuns în timpul orelor la liceul din S. –

¹⁹ „Bovarism“, în Dicționarul Explicativ al Limbii Române, ediția a II-a revăzută și adăugită, publicat de Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009): <http://dexonline.ro/definitie/bovarism>

²⁰ Gustave Flaubert, *Madame Bovary. Moravuri de provincie*. Trad. Din limba franceză, notă bibliografică și note de Florica Ciodaru-Courriol, Grupul Editorial Art, București, 2010, p. 57

²¹ G. Flaubert, op.cit, p. 80

²² Ibidem, p. 81

Rodolphe și îmbrățișările lui din grădină, în întunericul nopții – cum a mai chinuit-o! dar ce bărbat puternic! Repeta numele lui în șoaptă pentru plăcerea de a-i asculta consoanele.²³ Sufocarea, tânjirea, disperarea lipsei de șansă, lehamitea și scârba – în fiecare zi alții și alții care fugeau peste graniță, unul furase un elicopter și reușise, altul trecuse Dunărea cu hainele legate de piept într-o pungă de plastic – din când în când, la masa de seară, Darvari pomenea numele câte unui cunoscut sau prieten al său care... (...) Și ea, ce-ar fi trebuit ea să facă? – Cu cât lucrurile îi erau mai aproape, cu atât mintea ei se depărta de ele, cu cât ele deveneau mai intangibile, cu atât ele păreau mai ușor de făcut – Unde ar fi vrut să trăiască? La Paris, da, la Paris! Sau la Roma, Londra, München, poate la Moscova.²⁴

Cea mai înaltă treaptă a procesului de individualizare este reprezentată de Sine ca instanță unificatoare. Exemple în acest sens sunt simbolurile Yin și Yang, Shiva și Shakti, soarele și luna, precum și hermafroditul. Acesta din urmă apare în figura, și mai ales în numele Leontinei Guran – „un nume cu viscerele la vedere”²⁵, cum îl numește Crăciun – sub forma animusului masculin (Leon) și al animei feminine (Tina):

Într-o zi, și-a dat seama că ea are de fapt nu un nume, ci două (...) două nume ca doi copii care stau într-o singură burtă. Două nume ca două aripi de baterie de lanternă puse pe limbă să simți acru și un gust de gheață care-ți face gura pungă. Două nume ascunse și inverse, fiecare trăgând în altă parte (...). Nume cu care poți să te îmbraci pe rând, schimbându-le ca niște cămăși. două nume ca două mânuși, una mai aspră și alta mai moale.²⁶

Numele ei e un cuvânt rupt în două, ca noaptea și ziua, ca lumina și umbra, iată, ea e un copil curios și neastâmpărat, apoi o fetiță, o fată, o femeie, o babă surdă și foarte bătrână, cu două suflete și două respirații și două porniri: se trezește în întunericul lui Leon și apoi zboară împreună cu Tina prin cortina luminoasă a zilei.²⁷

Leontina este dominată de o dihotomie, de o diadă constituită din anima (latura erotică, sexuală, instinctuală) și animus (latura calculată, rece, analitică), care este înregistrată și de către oamenii cu care vine în contact, fapt ce o face deopotrivă dorită și respingătoare:

O urmăreai siderat, cu voința aproape paralizată, neputând să-ți explici de ce trupul ei te atrăgea irezistibil și-ți impunea totodată și o mare distanță. dacă erai atent și reușeai să-ți depășești tulburarea, descopereai că Leontina e o femeie compusă din două jumătăți: cea de jos, vie, înnebunitor de vie și senzuală. și cea de sus, încremenită, rece, ironică.²⁸

Sciziunea animus/anima poate fi interpretată în cazul romanului *Madame Bovary*, și implicit al personajului principal, ca îndepărtarea lui Flaubert de romantism în favoarea naturalismului. În pofida publicării romanului în formă cenzurată în 1858 în revista *Revue de Paris*, cu subtitlul *Moravuri de provincie*, Flaubert a fost urmărit penal pe motivul de „ofensă adusă moralei publice și religioase și bunelor moravuri”²⁹. Pe data de 7 septembrie 1857 este achitat, iar romanul se bucură de un mare succes.

²³ Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*, Ediția a doua, rev, Grupul Editorial Art, București, 2007, p. 329

²⁴ Ibidem, p. 331

²⁵ Ibidem, p. 50

²⁶ Ibidem, p. 26

²⁷ Ibidem, p. 48

²⁸ Ibidem, p. 166

²⁹ Florica Ciodaru-Courriol, *Gustave Flaubert. Notă bibliografică*, în *Madame Bovary. Moravuri de provincie*. Trad. din limba franceză, notă bibliografică și note de Florica Ciodaru-Courriol, Grupul Editorial Art, București, 2010, p. 8

Anima întruchipează, în viziunea cercetătoarei germane Marie-Louise von Franz, care și-a dedicat o mare parte a vieții interpretării operelor lui Carl Gustav Jung, în special a celor legate de vise, inconștient și complexul animus/anima, „toate caracteristicile feminine ale sufletului bărbatului, stări de spirite, sentimente, premoniții, receptivitatea față de irațional, capacitatea personală pentru dragoste, aprecierea naturii și, cel mai important, *relația cu inconștientul*”³⁰. Tot cercetătoarea germană dedică un spațiu extins imaginii și simbolului mamei, evidențiind rolul (inclusiv a acțiunilor, convingerilor și percepțiilor) acesteia în viața fiului. Influența mamei poate fi una pozitivă sau negativă, având un impact decisiv asupra psihicului acestuia.

Desprinderea lui Flaubert de romantismul atât de caracteristic contemporanilor săi, precum și reprezentarea analitică și critică a acestuia în operele sale (mai cu seamă în romanul *Madame Bovary*) poate fi interpretată ca anima pozitivă, care îi conferă autorului francez impulsuri creatoare. *Moravuri de provincie* se constituie într-o operă de critică socială, evidențiind în mod magistral (având în vedere și pasiunea lui Flaubert pentru munca asiduă asupra textului, care a făcut ca perioada de scriere a romanului să însumeze cinci ani) discrepanța dintre „reveriile” romantice și dura realitate cotidiană a secolului XIX.

Criticul literar Arnold Hauser face o paralelă între stilul lui Balzac și cel al lui Flaubert, înregistrând la creatorul *Emmei Bovary* o „abandonare completă a acțiunii melodramatice, aventuroase; preferința pentru reprezentarea banalului cotidian; evitarea oricăror extreme în proiectarea personajelor, distanța față de accentuarea Bunului sau Răului din ele; renunțarea la orice tip de teză, orice tendință, orice morală, pe scurt la orice amestec imediat în acțiune și la orice interpretare directă a faptelor.”³¹

Madame Bovary se bazează pe întâmplări reale, modelul pentru Emma constituindu-l Veronique Delphine Delamare (născ. Couturier, 17 noiembrie 1822 – 5 martie 1848), căsătorită cu un medic, care a trăit în localitatea Ry (care se regăsește în numele personajului și în titlul romanului). Aceste informații obiective sunt prelucrate de Flaubert și transformate într-o realitate fictivă, destinul *Emmei Bovary*.

În același mod procedează și Gheorghe Crăciun, care alege deconstrucția naturalismului în favoarea unei interpretări postmoderne a realității cotidiene din România comunistă, concentrându-se pe reprezentarea Leontinei Guran, un fel de „prototip” al tuturor femeilor din această perioadă, condamnate din start să devină victime ale societății și ale destinului.

Ca exemple de anima negativă, Marie-Louise von Franz amintește „femme fatale” (protagonistele romanelor lui Flaubert și Crăciun pot fi interpretate și din această perspectivă, ca devoratoare de bărbați, ca ființă calculată și lipsită de orice compasiune și regrete), Ondina (personaj din basmele și legendele germane sau scandinave, închipuit ca o fată frumoasă, seducătoare, care trăiește în apă), sirenele din mitologia greacă și Lorelei (nixă, duh al apelor din mitologia germanică ce ademenea bărbații cu cântecul ei, pentru ca mai apoi să îi ducă la pierzanie, în adâncuri).³²

³⁰ Marie-Louise von Franz, *C. G. Jung: Der Mensch und seine Symbole*, ed. a 8-a a ediției speciale., Editura Walter, Olten și Freiburg im Breisgau, 1985, p. 177

³¹ Arnold Hauser, *Gustave Flaubert oder Der ästhetische Nihilismus* (1953), în: Gerd Haffmanns (coord.) ; Franz Cavigelli (ed.): *Über Gustave Flaubert*, Editura Diogenes, Zürich, 1979, p. 257.

³² apud. M-L. von Franz, op. cit., p. 179

La polul opus se află reprezentările pozitive ale animei, care au rolul unei înțelepte, însoțitoare de drum sau călăuze. Exemple în acest sens sunt Maica Domnului în creștinism, zeița egipteană Isis, Fatima (fiica profetului Mahomed), zeița lunii la chinezi, Sapiența din Vechiul Testament sau Beatrice din Divina Comedie a lui Dante Alighieri.³³

Termenul de „animus“ provine tot din limba latină, însemnând „spirit“, „sens“ și „minte“³⁴. În concepția lui Jung, acesta înglobează, asemenea animei, o dimensiune pozitivă și una negativă. În același mod în care anima bărbatului este condiționată de mamă, animusul este purtătorul caracteristicilor paterne. Exemple de animus negativ sunt: moartea (care apare adeseori în basme sub forma unui bărbat necunoscut care cere găzduire unei femei singure), zeul întunericului (Hades în mitologia greacă, Pluto în mitologia romană), hoțul sau regele Barbă Albastră. Aceste întruchipări negative au rolul de a ademeni femeile înspre sfera răului, a întunericului, de a le îndepărta de relațiile interumane normale și de a le împiedica să se îndrăgostească de un bărbat din carne și oase.³⁵

Transpus asupra romanului Madame Bovary, animusul negativ întruchipează dorința Emmei de a evada din cotidianul convențional și plictisitor și de a trăi într-o lume paralelă, utopică, în care își poate duce la îndeplinire visul de a duce o existență aventuroasă, în lux și plăcere, înconjurată de opulență și de oameni fini, manierați.

Existența „limitată“, anostă, alături de soțul ei, Charles Bovary, o plictisește pe Emma, inducându-i o stare de permanentă insatisfacție și anxietate. Începe să viseze la un „bărbat ideal“, asupra căruia proiectează toate calitățile pe care dorește ca acesta să le însumeze, un fel de „portret robot“ pe care îl are întipărit în minte:

Se întreba dacă nu ar fi existat vreo cale, prin jocul întâmplării, de a întâlni un alt bărbat; și încerca să-și imagineze care ar fi putut să fie acele evenimente neînfăptuite, acea viață nouă, acel bărbat pe care nu-l cunoștea. Fără doar și poate că nu puteau fi toți ca acesta, al ei. Ar fi putut să fie frumos, spiritual, distins, atrăgător, cum erau desigur cei cu care se căsătoriseră colegile ei de la pension.³⁶

Datorită lecturării romanelor cu o puternică tentă romantică, Emma începe să se adâncească în lumea reveriei, așteptând să fie salvată, asemenea eroinelor din povești, de un nobil care să-i îndeplinească toate capriciile. Până atunci, trăiește un fel de somn profund, putând fi comparată, din acest punct de vedere al pasivității, cu Frumoasa din Pădurea Adormită.

De asemenea, ea așteaptă acel eveniment hotărâtor, care să îi schimbe radical existența prezentă, scrutând imensitatea oceanului cotidian după acel steag alb care, ivindu-se în zare, o va smulge din ghearele plictiselii și singurătății, oferindu-i o viață palpitantă, plină de acțiune și satisfacții:

În străfundul sufletului ei, aștepta, totuși, un eveniment. Ca mateloții aflați în pericol, își plimba privirile disperate pe singurătatea vieții ei, pândind prin cețuri vreo pânză albă la orizont. Nu știa care va fi acea întâmplare, nici care vânt o va împinge până la ea, spre ce țărm va fi dusă, de va fi p șalupă sau un vas cu trei punți, încărcat cu temeri sau cu o fericire până peste

³³ Ibidem, p. 179

³⁴ „Animus und Anima“, http://de.wikipedia.org/wiki/Animus_und_Anima

³⁵ Apud M-L. von Franz, *op. cit.*, p. 158

³⁶ G. Flaubert, *op. cit.*, p. 66

*marginii. Dar în fiecare dimineață când se trezea, spera că se va întâmpla în ziua aceea, asculta orice zgomot, se scula tresărind, se mira că încă nu s-a întâmplat nimic.*³⁷

Aceleași stări de plictiseală, frustrare interioară și neîmplinire la trăiește și eroina lui Gheorghe Crăciun, Leontina Guran. În cazul ei, avem de-a face cu o permanentă căutare de Sine și cu dorința de a desluși sensul vieții. În acest sens, Crăciun face trimitere la ultima etapă a procesului de individualizare.

Ca urmare a influenței animusului negativ, Leontina cade, asemenea Emmei Bovary, mai întâi într-o stare de letargie, pentru ca mai apoi să se cufunde într-o stare de nemulțumire crescândă, a cărei cauză nu reușește să o depisteze:

*În sufletul ei se instalase vidul. Nu mai era în stare de nimic, vegeta. Suferea de o boală pe care nu și-o putea explica. Pentru că nu era o boală care să-i roadă carnea și nici măcar o maladie abstractă a sensibilității ei prea obosite de insatisfacții, cu explozii nevrotice și dorințe protestate de autoanulare, cum se întâmplă la naturile dezzechilibrate. Era ceva ca o râie interioară care-i înnebunea de mâncărime organele amorțite.*³⁸

Viața ei prezentă, concubinajul cu medicul Hristu Darvari (o altă paralelă evidentă cu soțul *Doamnei Bovary*), o plictisesc, dorind să evadeze, asemenea Emmei, să plece într-o călătorie neașteptată, lăsând totul în urmă, fără remușcări și fără nici cea mai mică urmă de regret:

*În adâncul sufletului ei aștepta să se întâmple ceva cu totul și cu totul nou. Voia poate o altă lume, o altă țară. În orice caz, Darvari ar fi trebuit să-i ofere mult mai mult, nici ea nu știa ce. Fusesse smulsă din locul ei (care loc?) într-o călătorie neașteptată și încă nu știa care-I va fi soarta, spre ce nou țărm o va duce vântul. În fiecare dimineață când se trezea, nădăjduia că poate a sosit și ziua aceea, a atingerii țărmului.*³⁹

Animusul negativ poate duce în cazul femeilor și la stări obsesive. Acestea sunt induse, în basme, legende sau mituri atunci când eroina este ținută prizonieră de către un spirit malefic, o zeitățe păgână, un trol sau un căpcăun, care o obligă să ucidă orice bărbat se apropie de ea sau să îl predea celui care o ține captivă.⁴⁰

Această stare de captivitate este prezentă și în romanele lui Flaubert și Crăciun. Emma Bovary crește într-un mediu închis la ferma tatălui ei, apoi se simte asemenea unei prizoniere în universul claustrofobic al micilor orașe Tostes și Yonville. Chiar și orașul Rouen i se pare prea mic, ea dorind să ducă o existență fără griji la Paris.

Motivul captivității se regăsește și în romanul lui Crăciun, unde Leontina Guran își petrece copilăria într-un sat, urmând apoi liceul într-un internat, loc în care se simte constrânsă și neîmplinită. Deplasările în străinătate, ca membră a echipei naționale de baschet de junioare, reprezintă adevărate „guri de oxigen“ care rup monotonia vieții cotidiene în

³⁷ Ibidem, p. 87

³⁸ G. Crăciun, *op. cit.*, p. 325

³⁹ Ibidem, p. 327

⁴⁰ Apud M-L. von Franz, *op. cit.*, p. 190

comunism : „Nu era multă lume acolo, da' numai lume bună, tipi cu bani, se vedea după cum era îmbrăcați, gagicile numai mătăsurii și bijuterii și bărbații cu papion“.⁴¹

Ca și anima, animusul poate avea și el caracteristici pozitive, funcționând asemenea unei „punți de legătură cu experiența Sinelui“⁴², sau a unui impuls creator.

Transpus asupra Emmei Bovary și a Leontinei Guran, animusul pozitiv poate simboliza puterea interioară care le-ar putea ajuta, în cazul în care este utilizată, să se detașeze de prezenta existență, caracterizată prin stări de angoasă, neîmplinire și frustrare, și să privească cu încredere în viitor, încercând să facă schimbări constructive. Din păcate, cele două protagoniste aleg exact contrariul, cufundându-se tot mai adânc în propria incapacitate de a relaționa cu cei din jur, închizându-se într-un „turn de fildeș“ al reveriilor destructive.

Ambele eroine pot fi privite ca „marionete ale destinului“, ca ființe pasive, incapabile de a se adapta la mediul social în care trăiesc sau de a se împlini în plan afectiv. Ele se lasă conduse de instincte negative, care le conduc spre un sfârșit tragic. Emma Bovary și Leontina Guran sunt folosite fără milă, atât de către bărbații cu care vin în contact, cât și de societatea în care trăiesc, devenind victime ale propriei inadaptări și al propriului „bovarism“.

În ceea ce îi privește pe autorii romanelor, ambii au evidențiat importanța identificării empatice cu personajele principale, de fapt cu propria animă, așternându-și stările interioare pe hârtie. După modelul lui Carl Gustav Jung (care și-a documentat întreaga copilărie, visele și fanteziile, în „cărți negre“, reunite ulterior în *Cartea Roșie*, unde autorul își relevă propriul suflet, precum și factorii care au stat la baza teoriilor sale psihologice), Gheorghe Crăciun publică în *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)* nu numai întâmplări personale, care se regăsesc în romanul al cărei protagonistă este Leontina Guran – care poate fi privită ca un soi de „alter ego“ al autorului, ci și reflexii teoretice, care conferă un puternic iz teoretic scrierii, mai cu seamă dacă luăm în considerare notele autorului (*nota auctoris*) scrise cu litere cursive și presărate pe tot parcursul romanului, după capitolele importante.

Asemenea lui Gustave Flaubert, care susținea că „Madame Bovary c'est moi“, Gheorghe Crăciun „devine“ propria eroină („Leontina sunt eu“), subliniind faptul că întreaga sa natură feminină trebuie transferată asupra acesteia, că Leontina trebuie mai întâi să se dezvolte înăuntrul său, pentru ca mai apoi să se întrupeze ca personaj literar:

Un roman cu un singur personaj, Leontina. Femeia asta ar trebui să iasă din mine ca într-un fel de naștere. Toată partea mea de natură feminină ar trebui să se poată sublima în carnea de fum și cuvinte a acestui personaj.(...)

Pe Leontina trebuie s-o văd, s-o simt dinăuntru. Ca și cum aș fi ea. Trebuie s-o cunosc, s-o înțeleg de la început, din prima clipă a vieții ei. Ar trebui să-mi pot implanta ovulul ființei ei viitoare în pântec. Să-l fecundez și să-l cresc cu grija pe care aș acorda-o propriei mele deveniri spre o formă umană gata să se nască.⁴³ (Trupul știe mai mult: 10)

Spre deosebire de Flaubert, a cărui Emma Bovary se distinge prin liniaritate, labilitate și inconsecvență, Crăciun intenționează (și reușește) să creeze o eroină condamnată din start la eșec, lăsată pradă destinului și societății, o „condamnată“:

⁴¹ G. Crăciun, *op. cit.*, p. 219

⁴² Apud M-L. von Franz, *op. cit.*, p. 193

⁴³ Gheorghe Crăciun, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, p. 10

Am simțit de la prima lectură că flaubertiana Doamnă Bovary e un personaj prea liniar, prea consecvent cu sine. Inconsecvența, labilitatea, deruta, disperarea fiecărei încercări, proteismul angajării în dezastrul erotic, minciuna inocentă și convinsă, falsificarea implacabilă a sentimentelor sub presiunea dublei gândiri, iată ce mă interesează pe mine. Visez o Doamnă Bovary de la bun început distrusă, condamnată, care știe că nimic nu o mai poate salva și care, totuși, mai speră în posibilitatea unei vinovății echivoce. Pentru ea, sinuciderea ar fi oricum o pedeapsă mai ușoară decât viața ce-i mai rămâne. Bovarismul femeii ca secreție a unei lumi fundamental bolnave.⁴⁴

În ceea ce privește identificarea celor doi autori cu protagonistele lor, Caius Dobrescu observă, în prefața sa la *Pupa russa*, că acest proces nu este rezultatul unei empatii exacerbate, iar cele două eroine nu sunt „măști feminine sub care autorii-bărbați ar fi găsit cu cale să-și reveleze părțile cele mai sensibile ale sinelui”⁴⁵, ci o proiecție încărcată de simboluri a propriei personalități:

*Aceste personaje feminine „sunt” autorii lor în măsura în care reprezintă proiecția simbolică a ceea ce ei nu reușesc să înțeleagă despre ei înșiși. Sunt autorii lor fiindcă exprimă ceva foarte profund din conștiința acestora: anxietatea lor existențială, incertitudinea cu privire la propria identitate, luciditatea acută în raport cu limitele de comprehensiune și de empatie ale minții umane, dar și irepresibilul impuls de a trece dincolo de aceste limite.⁴⁶ (*Pupa russa*: 15)*

În concluzie, teoria psihanalitică a lui Carl Gustav Jung, referitoare la arhetipurile contrasexuale ale subconștientului colectiv, (animus în cazul femeii și anima în cazul bărbatului) poate fi aplicată asupra protagonistelor romanelor *Madame Bovary* de Gustave Flaubert și *Pupa russa* de Gheorghe Crăciun, Emma Bovary și Leontina Guran.

Prezentul articol dorește a reliefa similitudinile și diferențele observate în aplicarea acestei teorii, a reprezentărilor animus/anima, precum și a formelor acestora (pozitiv/negativ). Ambii autori scriu din perspectiva feminină, acest fapt reprezentând transpunerea literară a propriului Sine și a fațetelor acestuia.

Trăsăturile dominante de caracter ale celor două eroine sunt insatisfacția față de propria existență, pe care o percep ca fiind anostă și liniară, și dorința de a „evada” într-o lume utopică, unde le sunt satisfăcute toate capriciile. Această caracteristică a pătruns în istoria literară sub denumirea de „bovarism”. În cele din urmă, cele două personaje feminine eșuează nu numai datorită incapacității de a face față realității, alegând să se refugieze într-o lume a viselor grandomane, ci și datorită influenței animusului negativ, căruia nu i se pot împotrivi, și care le conduce în cele din urmă spre un sfârșit tragic.

În *Pupa russa*, Gheorghe Crăciun reușește nu numai reliefa magistrală a numeroaselor și diferitele fațete ale femininului, ci și schițarea unui portret deosebit de detaliat al societății românești în anii dinaintea revoluției din 1989 și imediat după aceasta (mai cu seamă prin pasajele scrise într-un limbaj greoi, care amintește de presa scrisă din perioada comunismului). De asemenea, el prelucrează materialul Flaubertian de tip realist, alegând să

⁴⁴ Ibidem, p. 25

⁴⁵ Caius Dobrescu, *Un Bertrand Russell de inspirație wagneriană*, în Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*, Ediția a doua, rev, Grupul Editorial Art, București, 2007, p. 15

⁴⁶ Ibidem

se detașeze de naturalismul acestuia în favoarea unui stil postmodernist, scriind o istorie modernă a *Doamnei Bovary* care apare, în pofida morții tragice, ca și câștigătoare morală, ca prototipul pozitiv al femeii române din ultimii cincizeci de ani, lăsând o impresie puternică și durabilă asupra cititorului.

Acknowledgement: Cercetare finanțată prin FONDUL SOCIAL EUROPEAN, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Axa prioritară nr. 1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”, Domeniul major de intervenție 1.5 „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”, Titlu: „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, Contract: POSDRU 159/1.5/S/137832.

Bibliografie

Surse primare

- Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*, Ediția a doua, rev, Grupul Editorial Art, București, 2007
 Gheorghe Crăciun, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006
 Gustave Flaubert, *Madame Bovary. Moravuri de provincie*. Trad. Din limba franceză, notă bibliografică și note de Florica Ciodaru-Courriol, Grupul Editorial Art, București, 2010
 Carl Gustav Jung, *Operele complete. Vol 1: Arhetipurile și inconștientul colectiv*. Trad. din limba germană de Dana Varescu și Vasile Dem. Zamfirescu. Editura Trei, București, 2003
 Carl Gustav Jung, *Welt der Psyche*, Editura Kindler, München, 1973

Surse secundare

- Florica Ciodaru-Courriol, *Gustave Flaubert. Notă bibliografică, în Madame Bovary. Moravuri de provincie*. Trad. din limba franceză, notă bibliografică și note de Florica Ciodaru-Courriol, Grupul Editorial Art, București, 2010
 Caius Dobrescu, *Un Bertrand Russell de inspirație wagneriană*, în Gheorghe Crăciun, *Pupa russa*, Ediția a doua, rev, Grupul Editorial Art, București, 2007
 Gerd Haffmanns, (coord.); Franz Cavigelli (ed.), *Über Gustave Flaubert*, Editura Diogenes, Zürich, 1979
 Jolande Jacobi, *Psihologia lui C. G. Jung: o introducere în ansamblul operei*. Trad. din germană de Daniela Ștefănescu, Editura Trei, București, 2012
 Raimar Keintzel, *C.G. Jung. Retter der Religion? Auseinandersetzung mit Werk und Wirkung*. Editura Matthias-Grünwald, Mainz, 1991
 Antonius Lux (coord.), *Große Frauen der Weltgeschichte. Tausend Biographien in Wort und Bild*, Editura Sebastian Lux, München, 1963
 Anthony Stevens, *Jung*. Traducere de Oana Vlad, Editura Humanitas, București, 1996
 Marie-Louise Von Franz, *C. G. Jung: Der Mensch und seine Symbole*, ed. a 8-a a ediției speciale., Editura Walter, Olten și Freiburg im Breisgau, 1985
 Gerhard Wehr, *C. G. Jung*, trad. de Vasile Poenaru, Editura Universitas (Teora), București, 1999

Surse internet

„Animus und Anima“, http://de.wikipedia.org/wiki/Animus_und_Anima

Bovarisism, în Dicționarul Explicativ al Limbii Române, ediția a II-a revăzută și adăugită, publicat de Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan“, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009): <http://dexonline.ro/definitie/bovarism>

Mihaela Butnaru, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa russa (1993-2000)* <http://www.bookblog.ro/recenzie/trupul-stie-mai-mult-fals-jurnal-la-puppa-rusa-1993-2000/>

Madame Bovary: http://de.wikipedia.org/wiki/Madame_Bovary

Tewes Wischmann, *Der Individuationsprozess in der analytischen Psychologie C. G. Jungs*, <http://www.dr-wischmann.privat.t-online.de/jung.htm>.